

Josip Ćurić

MATERIJALNA DOBRA I KRŠĆANSKI ETHOS*

Tema našega raspravljanja veoma je zahtjevna. Čovjek bi morao biti dobro upućen u labirint suvremene teologije, i dogmatske i moralne, da bi suvislo prikazao što znače »materijalna dobra*pod teološkim vidikom«. Opetovano sam upozoravao organizatore ovoga tjedna, da takvome zadatku nisam dorastao. Ali se oni oglušiše na sve moje izgovore; samo su pristali — da temu donekle preinačim, makar se u tiskanom programu na tu promjenu nisu osvrtni. Neću dakle nastupiti pred vama samosvesno kao pionir, koji znalački vlada nad džunglom theologoumena o VII. zapovijedi Dekaloga, nego ću vas pozvati da svi zajedno umujemo o materijalnim dobrima onako, kako bi to činio prosječan kršćanin slijedeći navode novozavjetnih knjiga. Bit će to također svojevrsno *teologiziranje*, u stilu onih biblijskih meditacija koje su provodili Apostoli u doba Pracrkve. Oni naime, nisu, poput današnjih tumača Biblije, zahtijevali da se čovjek i mišlju i maštom prenosi na tisuće godina unatrag odgonetajući kakav je doslovni smisao imala neka riječ u doba Abrahamovo, u doba Sirahovo itd. Učenici su Kristovi živjeli u svome vremenu i htjeli su da za svoje prilike, za svoje potrebe otkriju smjernice u Riječi Božjoj služeći se posve slobodno sad ovom, sad onom nadahnutom izrekom. Otprilike onako, kao što je Apostol Petar u svome duhovskom govoru citirao davne proroke; ili, kako je Evanđelista Matej u svome spisu navodio mesijanske tekstove. Takvim neusiljenim prkršćanskim *teologiziranjem* baviti ćemo se i mi, umujući o materijalnim dobrima i kršćanskom ethosu...

* Na Katehetskoj zimskoj školi, 19. siječnja 1988. u Zagrebu najavljeno je bilo predavanje: *Materijalna dobra pod teološkim vidikom*. Predavač je temu donekle preinačio, ograničivši svoje izvode na novozavjetno ozračje. Možda će tekst ovoga predavanja zanimati vjernike koji, u novije doba, živo osjećaju da ni koncilskim ni sinodalnim spisima nije do kraja zacrtana granica između *kleričkog* i *laičkog* apostolata u Crkvi, zbog čega su još uvijek izloženi ispadima nametljivog neoklerikalizma.

Mislim, da ćemo na taj način udovoljiti jednom nadasve važnom zahtjevu svoga vremena. Dospjeli smo naime do povijesnoga trenutka, kada svjetska ekonomika upućuje izravan izazov samom Evandelju. Suvremeni svijet već **150** godina živi pod izrazitim znakom zemaljštine, pod znakom materijalnih dobara. Unutarpovijesna, materijalna stvarnost posve je zaokupila naš vidokrug, prožela nam i mentalitet i sam jezik. Pred nekoliko godina čitali smo u »Glasu koncila«, kako bi trebalo sav Novi Zavjet prevesti na marksistički jezik, da bismo ga mogli pravo razumjeti. Bojim se da tip, koji je to dao otisnuti, nije imao pojma ni o marksizmu ni o jeziku. Međutim, nešto drugo zbilja je istinito: svi mi danas umujemo i govorimo »ekonomskim« žargonom koji, u prvom redu, nije marksistički — nego kapitalistički, menedžerski i buržujski. Ukoliko bismo npr. ovoga časa zametnuli ovdje klasičnu teološku raspravu o tzv. milosti djelatnoj, koja je za spaseenje teorijski »dostatna« — ali zbiljski nije dovoljna, sumnjam da li bi se pet-šest duša među nama moglo snaći u toj zakučastoj i nerješivoj problematici. (To je, znajte, ona djelatna mislost o kojoj su prvi luterani složili sarkastičan zaziv: »A gratia sufficienti libera nos, Domine!« Od milosti dostatne oslobodi nas, Gospodine!) No kad bih ja s ovoga mjesta nabacio temu o »mjenicama bez pokrića« uz opasku da je Fikret tužio Lepu Brenu, svima bi u dvorani takve riječi bile savršeno jasne i razumljive. Toliko smo se, vidite, otuđili teološkom govoru i toliko smo zadojeni ekonomskim jezikom... Ipak, glavnina problema nije u leksičkom izražavanju odn. razumijevanju. Gledajte strukturu života u jednom suvremenom velegradu: neka mu ekonomska baza bude pola sata zakočena i sav će život toga ljudskog mravinjaka biti mahom paraliziran. Gledajte današnje odnose među ljudima-pojedincima, odnose među narodima i državama, odnose među svrstanima u blokove i nesvrstanima: što ih povezuje, što ih razdvaja — ako ne ekonomska računica? Gledajte, što danas treba mladom čovjeku koji želi studirati, koji želi karijeru postići, koji želi osobno se razviti i usavršiti? Bez solidne ekonomske pozadine neće daleko dotjerati. Uostalom, sam moderni zamišljaj pravednosti s kraja na kraj odiše ekonomikom. Kad bi danas Krist Gospodin došao na rijeku Jordan pa izjavio »da moramo ispuniti svu Pravdu«, nijedan Palestinac i nijedan Izraelac ne bi Ga shvatio u smislu, kako je to nekoć učinio Ivan Krstitelj. Nova su vremena i nove prilike; zato na nov način shvaćamo i pravednost i niz vrlina, koje su s njom životno povezane.

Smijemo stoga bez ustezanja reći da suvremena ekonomika, s onu stranu povijesnih naplavina teologije, upućuje izravan izazov Evandelju. A čini to pod dva vidika. Prije svega, treba znati da kugla zemaljska još nikad u prošlosti nije bila opterećena

tolikim mnoštvom gladnih, nezaposlenih i obespravljenih, kao što u našim danima. Duž svih kontinenata viju se nepregledne povorke jadnika, koji u borbi za kruh i goli materijalni opstanak uopće ne stižu misliti na Boga, dušu ili vječnost. Francuska je nakon II. svjetskog rata naumila da fenomenu siromaštva stane na kraj: odlučili su imitirati tzv. »švedski model«, gdje bi svakom građaninu bio omogućen život u kakvom-takvom blagostanju. Kroz tri puna desetljeća provodili su svoju socijalnu politiku u tome pravcu. A onda, u zimi 1985. godine, cijelu je Francusku i, napose, njezine velegradove preplavilo mnoštvo klošara i besprijaznih kao u najgorim danima rata. Bila je to formalna erupcija siromaštine. Ulica Championnet u Parizu izišla je na svjetski glas po tužnome rekordu: u nekom je podrumu pronađena žena, koja je devet mjeseci ležala mrtva od gladi. Trećinu je lješine izjeo mačak, dok i sam nije uginuo. Poznato je da ovakvi slučajevi na crnim novinskim stranicama nisu više iznimke. S napretkom tehnike porasla je na mnogim stranama svijeta nezaposlenost; ovoj se smjesta pridružila bijeda, često skrajnja bijeda. Zbog nje je golem dio naših suvremenika postao nesposoban da se bavi Bogom i božanskom stvarnošću. U našim očima, to je prvi vidik izazova što ga ekonomika upravlja danas na Evandjelje.

S druge opet strane, društvene su prilike počele u najnovije doba samim kršćanima nametati pitanja, na koja nekoć nismo ni pomišljali. Čuli ste vjerojatno za onoga aktivistu-ljevičara koji je u nekom zabačenom selu tumačio ljudima, kako će izgledati svijet budućnosti. Vrhunac je njegova izlaganja bio u poviku: »Drugovi! Na kraju, u besklasnom društvu, neće više biti bogataša!« Na to mu jedan od prisutnih dobaci: »A ja sam, bolan, očekivao da u tome bajnom poretku neće više biti siromaha!« — Zadržimo iz ove ironične upadice ono, što se tiče nas samih, pa se otvoreno zapitajmo: kakvom se zapravo svijetu sutrašnjice nadamo mi, poklonici Evandjelja? U pretpostavci, da bi se jednoga dana svi ljudi obratili te počeli revno kršćanski živjeti, što mislite — kako bi tada svijet izgledao? Da li bi u tome »pokrštenom« poretku svi ljudi živjeli zadovoljno kao Nabobi, bogatuni s punim trbusima i još punijim kesama? Ili bi se svi prometnuli u Lazare, prosjake, koji priželjkuju mrvice s tuđih stolova, kako se to desilo prakršćanskoj zajednici u Jeruzalemu, kad je pokušala da na gospodarskom i društvenom planu ostvari »evanđeosku solidarnost«?! Da li smo se, kao vjernici, ikad pozabavili konkretnom vizijom sutrašnjice koja bi se temeljila na vjerskim zasadama? Bez obzira na promašaje nekadašnjih utopista, suvremeno čovječanstvo traži od nas da budemo vizionari. U ime odgovora, odasvud nam stižu krilatice o vremenitom angažmanu Crkve i o našoj vjerničkoj odgovornosti za svijet. Poslušaj Kristu i Evandjelju, morao bi se

svaki današnji kršćanin aktivno uključiti u napredna društvena strujanja — tako nas uče razni grlati propovjednici, pa i biskupi i nadbiskupi. I to ne samo u dalekoj Južnoj Americi, nego i na domaćem balkanskom tlu — u Mariboru, Splitu i drugdje... Na temelju svega ovog zaključimo, da je ekonomika uistinu postala nekakav mač-dvorezac za Evanđelje: jedni su zbog nje i zbog njezine hektike posve otupili za Božju Poruku, dok bi drugi htjeli da baš u evanđeoskim spisima pronađu okosnicu za kojekakve ekonomske, socijalne i političke programe pišući teologiju revolucije, teologiju oslobođenja, teologiju samoupravljanja itd. Kako da se u tome procijepu snađemo? Nema nam drugoga puta, nego da sami izravno pitamo Evanđelje...

*

Odgovor, što nam ga pružaju novozavjetni spisi, dosta je šokantan. Evanđelje naime i na ekonomiku i na društveni poredak i na politiku gleda *ravnodušno, indiferentno*. Ne znači to da bi Krist ignorirao materijalnu stranu života. Evanđelisti su zabilježili 37 Njegovih prispodoba: u trinaest od njih Isus govori o novcu, o kapitalu, o blagu. Statistički uzevši, više govori o novcu nego o molitvi. Ali tako govori, da je zaključni izvod u svim prispodobama *indiferencija* prema materijalnim dobrima... Da se pravo razumijemo! Nije to »indifferentia« Ignacija Lojolskog, o kojoj smo slušali u starinskim duhovnim vježbama. Nije to ni »apatheia« Ivana Klimaka, koji tu krepost tumači kao dvadesetdevetu stubu pri asketskom usponu do Neba. Evanđeoska indiferencija prema zemaljskim dobrima ističe samo jedno: da, naime, ni ekonomske prilike ni društveni položaj ni politička situacija ne zalaže *izravno* u problem čovjekova spasa, u problem čovjekove čovječnosti. Dakako, Evanđelje zna kako je gorka razlika između siromašnih i bogatih; ali ono ne poduzima ništa, da bi toj razlici izravno stalo na kraj. Dapače, veli: »Siromaha ćete vazda imati uza se!« Baš kao što zna za razliku između robova i gospodara, ali nigdje ne veli da bismo robovlasništvo morali upoprijeko dokinuti. Doduše, Pavlova je poslanica Filemonu više pridonijela ukinuću ropstva nego li rat američkoga Juga i Sjevera u prošleme stoljeću; ipak, ni Pavao ni drugi novozavjetni pisci ne pokazuju nimalo brige za preinačivanje društvenih struktura i zemaljskoga poretka. U cijelome Novom Zavjetu nema nijedne natuknice, koja bi Kristove vjerne poticala — neka pod ekonomskim, socijalnim i političkim vidikom mijenjaju svijet...

Možda će netko reći: prvi su kršćani vjerovali u skoru Parusiju pa nisu htjeli trošiti dragocjeno vrijeme na zemaljštinu. Drugi bi opet mogao primijetiti, da je Pracrkva bila sitna, malobroj-

na sekta na rubu ondašnjega društva: kao takva, nije mogla megalomanski planirati preobražavanje svjetskoga poretka... Nema sumnje, da su ove dvije činjenice imale odjeka u psihi prvih kršćana. Ipak, njihova načelna indiferencija prema materijalnim dobrima seže daleko dublje. Temelj su joj dva ključna stavka iz Objave:

1. Spas, što ga Evanđelje naviješta, ima izrazit eshatološki značaj. Ne radi se o zemaljskom blagostanju koje bi nam unutar povijesti bilo dostižno. Spas, kojemu se kršćanin nada, nadolazi s Danom Gospodnjim: a taj Dan ne spada u naše smrtničko, kalendarsko vrijeme. Novozavjetni Spas poput »nebeskog Jeruzalema« silazi Odozgor. Njegov je pralik Uskrsnuće Kristovo, točnije — sama Osoba Krista Uskrsnulog. A svakom bi vjerniku moralo biti jasno da Proslavljeni Isus nije izdanak naše evolucije »odozdo« — ni one biološke Darwinove, ni one klasne Marxove, ni one poetske Teilhardove... Radi se o ulomu Eschatona, koji nije »odavde«.
2. Spas, što ga Evanđelje oglašava, kraj sve onostranosti ipak zaszijeca u naše živote i mi ga, kao pozemljari, već ovdje anticipiramo. Na koji način? Milosno, otajstveno — kroz vjeru, nadu i ljubav. Doduše, biblijska je povijest počela u jednom narodu, koji će svojom društvenom organizacijom i svojim teokratskim uređenjem vidno stršiti usred povijesti. No, tijekom stoljeća, ideja se Kraljevstva Božjeg unutar same Biblije sve više interiorizira: od vanjskog iskustva naglasak se prenosi na stav srca. Kad se bude pojavio Krist, *Autobasileia* — Uosobljenje Kraljevanja Očeva, Njegov će značaj biti tako intiman da Ga ni najstručniji pismoznanci neće prepoznati. On nije ni Betlehemom ni Golgotom izravno uzdrmao nijednu zemaljsku strukturu Rimskog Imperija. Dolazak Njegova Kraljevstva odvija se u posve drukčijim dimenzijama: »Ako Me tko ljubi, držat će Moje riječi. I Otac će ga Moj ljubiti. I k njemu ćemo doći i u njemu se nastaniti.«

Iz ovih dviju zasada provreo je molitveni vapaj prvih kršćana: *Eltheto charis kai pareltheto ho kosmos houtos. 'Da]* nam svoju ljubav. Gospodine, a svijet ovaj neka se raspline i nestane! — Podjednako, iz ovih je zasada razumljivo zašto u Evanđelju nema nikakvih zapovijedi, nikakvih preporuka ni naputaka za preuređivanje svijeta odn. društva. Dapače, u Evanđelju nema ni riječi kritike koja bi udarala na svjetski, društveni poredak Kristova vremena. Ne znači to, da bi Novi Zavjet odobravao sve što se na ekonomskom, socijalnom i političkom polju zbivalo u doba cara Augusta. Ali glavnina evanđeoske poruke tiče se Predmeta kojemu su zemaljske okolnosti irelevantne, nevažne. Kršćanin treba da traži Boga i prihvati Njegovo Kraljevstvo; a to je moguće u

svakom gospodarskom i društvenom sustavu. Mislim, da je uvelike promašio jedan naš biblicist, kad je sedamdesetih godina veličao demokratizam kao sistem koji bi, likvidirajući sve klasne i kastne razlike, bio najviše u skladu s Evanđeljem. Bibličar, solidno upućen u Platonovu ostavštinu, ne bi se lako pomirio s takvim nazorom. Uostalom, dvadeseto je stoljeće zorno pokazalo da demokracije, kao i svaki drugi poredak, imaju svoje granice, svoje manjkavosti i promašaje. Ali, kao što u svakom sistemu, tako je i u demokraciji moguće ljubiti Boga i u bližnjemu gledati Krista. Stoga Novom Zavjetu nije zanimljivo, nije značajno — da li će se neki gospodarski ili politički sistem stropoštatati, a drugi podići. Važno je samo jedno: da čovjek po vjeri, nadi i ljubavi nastoji biti Božji.

Ne čudimo se onda što Evanđelje vremenita dobra sustavno stavlja u pozadinu: »Marta, Marta! Brineš se i skrbiš za koješta, a samo Jedno je potrebno.« Ima tumača, koji ovoj Gospodinovoj riječi umiju dati više značenja. Ali bi vrijedilo da je s Augustinom uzmemo *ad litteram*, doslovce, i da je s Franjom Asiškim primijenimo *sine glossa*, bez razvodnjavanja. Tada bismo uočili, kako nas cjelina Evanđelja oslobađa od materijalističkoga trenda koji smisao čovjekova opstanka okiva unutarpovijesnim utopijama. Kristov je vjernik na »njivi svijeta« našao dragocjen Biser; nakon toga, njiva mu nije vrednota nad vrednotama. »Oci su jeli manu i pomrli... Nu postoji Kruh, koji je Otac dao s Neba. Tko bude jeo od toga Kruha, neće umrijeti nikada... Radite dakle, ali ne za hranu koja je propadljiva, nego za Hranu koja ostaje za svu Vječnost!«

Sa svim ovim izlazi na vidjelo, da evanđeoska indiferencija prema prolaznim dobrima uključuje i određenu *distanciju* od zemaljštine. Pazite! Ne velim — prezir, ili neshvaćanje, ili bijeg — nego baš distanciju: dakle, svojevrsku *obrezanost srca*, koje živi u svijetu ali ne od svijeta. Jer, gdje je komu blago, ondje mu je i srce. Svi znamo, čime se bave ekonomisti i njima srodni skrbnici čovječanstva. Iz dana u dan ponavljaju tjeskobna pitanja: »Što ćemo jesti? Što ćemo piti? Što će nam sutrašnjica donijeti?« Uzmemo li u obzir ekološku stranu današnjice, nisu ti njihovi problemi beznačajni. Ali, prema Evanđelju, takva su pitanja karakteristična za sinove ovoga svijeta. Kršćanin je dužan tražiti najprije Kraljevstvo Božje i pravednost njegovu, a sve će mu ostalo biti nadodano. Ionako će najblistaviji planovi i programi o »boljem životu« u budućnosti ispasti na kraju manjkavi, tj. iskazat će se više ili manje deficitarni.

Vrijeme nam ne dopušta da potanje istražimo sve praktične odvirke, koji su već u Novom Zavjetu bili izvedeni iz načelne indiferencije prema zemaljštini. Apostoli su npr. otvoreno nauča-

vali, da je kršćanin unutar svakog sistema i režima dužan pokoravati se zakonitim vlastima, makar njihovi predstavnici bili pogani, inovjerci, bezbošci. Ortodoksan starozavjetni Židov ne bi se nikad suglasio s takvim nazorom: on bi, dakako, gledao da *naizvan* ne dođe u sukob sa stranim vlastodršcima, ali se u savjesti ne bi smatrao obvezanim na istinsku pokornost. Jednako je bio paradoksalan stav Apostola prema robovlasništvu koje mi, iz današnje perspektive, žigošemo kao rak-ranu antičkoga društva (a zaboravljamo, da je suvremeno manipuliranje ljudima, ženama i djecom uvelike nadmašilo sva ropska nečovještva iz davnine). Isusovi učenici izrično zahtijevaju od robova, neka budu podložni svojim tjelesnim gospodarima *kao Kristu samome*. Ukoliko bi im gospodar bio kršćanin, tj. brat po vjeri i krštenju, neka zbog toga ne postanu drski ili svojeglavi; baš naprotiv, neka im ta činjenica bude motiv da mu još zdušnije služe. Što se tiče takvoga gospodara-kršćanina, novozavjetni spisi nigdje ga ne obvezuju da bi robove morao pustiti na slobodu. Samo jedno mu napominju: da svi skupa — i robovi i gospodari — imamo na nebu Suca, pred kojim ćemo polagati račun o svojim postupcima. I to je sve!

Međutim, još ni izdaleka nismo rekli sve o samoj evandeoskoj indiferenciji prema zemaljskoj stvarnosti. Moramo naime svoj dosadašnji opis upotpuniti jednom od Krista izrično naglašenom *preferencijom*. Postoji na zemlji društveni sloj, prema kojemu Isus nije bio indiferentan: to su *siromasi*... Njima je upravljeno prvo Njegovo blaženstvo. Njima je u prvom redu naviještao Radosnu Vijest. S njima se istovjetovao govoreći: »Što učinite jednome od Moje najmanje braće, Meni ste učinili!« Imajući sve ovo pred očima, ne mogu razumjeti onoga crkvenog prelata koji je, pred dvadesetak mjeseci, svojim vjernicima pisao da se Sin Božji poistovjetio sa svijetom u cijelosti — te da smo sada, kao kršćani, dužni aktivno surađivati sa svakim svjetskim pokretom koji veli, da mu je stalo do boljega poretka u sutrašnjici. Koliko se ja mogu snaći u Evandelju, uvjeren sam da se Isus nije poistovjetio sa cjelinom svijeta, nego s onim jadnicima — koje svijet odbacuje i prezire kao svoj talog, otpad, izmet. U prvo vrijeme bili su to gubavci, prostitutke i carinici; no treba im pribrojiti sve moguće nevoljnike, koji pod jarmom raznolikih sistema i režima tumaraju zemljom do dana današnjega — gladni kruha, gladni slobode, gladni ljubavi, lišeni obitelji, lišeni domovine, lišeni ljudskog dostojanstva. Golem broj među njima zapravo su »propale egzistencije«, od Karla Marxa nazvane *Lumpenproletariat*. On sam nije ih smatrao prikladnima za svoj pokret ni upotrebljivima u svjetskoj revoluciji. No Krist ih preferira kao svoje ljubimce: tko njih pozlijedi, dirnuo je zjenicu Njegova oka. Otud možemo u Evandelju naići i na žestoke izraze: »Jao vama, bogataši! Jao va-

ma, siti! Jao vama, koji sad uživate!« Nemojte ove anateme uzeti kao iskaze klasne mržnje ili kao pozive na klasnu borbu, jer u Novome Zavjetu nema tome ni traga. Isus svojim oštrim riječima samo raskrinkava bogataše i pokazuje im, da su sebičnom lakomošću same sebe strovalili u prokletstvo. Njemu je stalo do ljudskih srdaca, a ne do ekonomskih odn. klasnih odnosa među ljudima. Kod Njega čovjek nije *bogat* ili *siromašan* po džepu, nego po srcu. Stoga ne ide za tim, da okljaštri imanja bogatašima u korist siromašnih ili da provede bilo kakvu »uravnolovku« među njihovim dohotcima. Ukoliko dotakne problem nadničara i njegove nadnice, Krist neće zaci u raspravu o kupovanju radne snage, o visini pravedne plaće, o suvlasništvu nad proizvodnim dobrima ili o pravu na raspodjelu dobiti. Isus veli samo jedno — da je u nebo vapijući grijeh, ako bogataš nadničaru zakine njegovu nadnicu. Dalje se u taj problem ne upušta. Analogan je Njegov stav u pogledu kapitala, kamata, poreza i ostalog. Ništa po sebi ne odobrava, ništa ni ne osuđuje, nego uvijek i posvud apelira na srce. Stoga Evanđelje ne možemo zvati ni konzervativnim ni revolucionarnim: ono ne traži da strukture društva ostanu netaknute, ali isto tako ne zahtijeva ni njihovu preinaku. Ono se utjelovljuje u ekonomsko-političkoj situaciji, kakvu je na zemlji zateklo — i ne zamara nas »slikom svijeta«, kakav bi morao (?) biti... Jer, u evanđeoskoj perspektivi, samo jedno *mora* čovjek ostvariti: obraćenje srca! Odvaži li se na taj put metanoje, onda neka i siromah i bogataš postupe onako, kako ih ljubav nadahnjuje. Ne može se od svih obraćenika tražiti da budu radikalni poput Mateja ili velikodušni poput Zakeja. U kući Oca Nebeskog ima *mnogo stanova* i svaki je drukčiji: Bog naime duše ne stvara niti ne obraća »konfekcijski«, prema istome kalupu. Kod Njega je svaki spašeni stvor original, a ne kopija. Zato je i u ostvarivanju ljubavi svaka pojedina duša pozvana da pronađe svoj osobni put...

Vratimo se, međutim, Isusovim ljubimcima — siromasima. Evanđelje povlači otajstvenu paralelu između njih i bolesnika. Naime, i siromaštvo i bolest plod su sotonina utjecaja u povijesti. Došavši da nas oslobodi od đavoljeg nasilja, Krist nije mogao beščutno proći ni kraj bolesnih ni kraj siromašnih. »Misereor super turbam« — žao mi je naroda, tako glasi Njegova karakteristična izjava. I, što čini za njih? Sažet odgovor imamo u MT 11: »Idite i javite Ivanu: slijepi vide, gluhi čuju, gubavi se čiste, mrtvi ustaju, a siromasima...« Zbilja, što siromasima? Pune im se džepovi? Tako bismo mi očekivali. Jer, ako slijepi vide, ako gluhi čuju, onda bi logično siromasima morale odebljati kese. Nu Isusova *logika* nije poput naše. On veli: »Siromasima se naviješta Evanđelje. I blažen, tko se ne sablazni nada Mnom!« Ne znam, kako je Ivan u tamnici shvatio ove riječi. Ali mi bismo iz njih mo-

rali razabrati, da bolesni i siromašni nisu tipična *fronta* na kojoj bi Isus vodio bitku s Knezom ovoga svijeta do konačnog izvlaštenja. Prava se borba odvija drugdje, a liječenje bolesnih i evangelizacija siromašnih po sebi su »znak«, da je nastupilo vrijeme mesijanskog obračuna između Krista i Antikrista. Budući da se radi o *znaku*, nije potrebno da baš svi bolesnici u Palestini ozdrave i da svi mrtvaci u Izraelu uskrsnu; ionako će kasnije svi do jednog iznova leći u grob. Isto tako, nije potrebno da siromasi postanu imućni, pogotovu jer se Isus vazda oštro ograđivao od bilo kakvih novčanih transakcija: odlučno je odbio i molbu da presudi među braćom, koja su se sporila oko baštine. Za tu vrstu poslova postoje zemaljske, svjetovne ustanove... Isusu je na srcu nešto daleko dublje: On je u osnovi i bolesnima i siromašnima neizrecivo blizak — ne iz puke samilosti, nego snagom otajstvene identičnosti. Kod Utjelovljenja odlučio je Svevišnji *poništiti* samoga sebe: izabrao je ono što je u svijetu slabo i ništavno, da postidi ono što se hvastalo svojom veličinom i jakošću. Zato je sav Isusov život, na kraju, objava Božje Svemoći *kroz Nemoć*. Do te mjere, da Isus govori farizejima koji su nadasve cijenili novac, ugled i moć: »Što je u očima svijeta uzvišeno, Bogu je odvratno!« Neka nitko iz ovoga ne izvodi, da bi imetak ili zdravlje bili po sebi nešto zlo, nešto grješno! Niti da bi bolest odn. neimaština u Evanđelju slovile kao nešto po sebi vrijedno, dobro ili poželjno. Nego u konkretnom grješnom čovječanstvu, Bog je naumio očitovati snagu i slavu Milosti, koja nadilazi naše zemaljske »pozitivnosti«. Otud se u Novom Zavjetu javlja neshvatljiv afinitet između Svevišnjega i svih nemoćnika, bolesnih i siromašnih, koji pate u svojim »negativnostima«. Ti jadnici sa dna društva našem su Bogu Objave najrodniji. Ne čudimo se onda što je njima pridržana povlastica, da evanđeosku poruku shvaćaju bolje nego li razni umnici ovoga svijeta. Srca onih, koji ovo ili ono imaju, obavljena su *salom*: zato se oglašuju Božjem Pozivu. Potrebno je siromaštvo duha, potrebno je obrezanje srca, da bi Milost mogla naći odjeka u čovjeku. Odnosno, kako je to u Evanđelju zabilježeno: komu je stalo do nečega osim Krista, taj Krista nije dostojan.

Na taj način, u dnu kršćanske indiferencije prema zemaljskosti dolazi do izražaja *pozitivan stav* prema ekonomskoj i društvenoj stvarnosti, kakva uistinu jest. Isus uvodi u našu povijest Očevo Kraljevstvo; pri tome, ne krši nijednu od zemaljskih struktura s kojima se u našim dimenzijama susreće. On ne ide za tim da obnovi Davidovu vladalačku lozu; ne sprema nikakav politički prevrat; ne potpiruje ni najmanju socijalnu revoluciju; ne potiče nikoga na osvetu ili bunu; ne stvara nacрте za nasilno preuzimanje vlasti... Jedini Njegov paradoksalno istaknut manevar jest —*solidariziranje* s malenima i nemoćnima, koji su od aktualno-

ga svjetskoga poretka zgaženi. Ovaj evanđeoski Ključ ugrađiva-
nja Kraljevstva Božjeg u naše pozemljarske redove ostat će na
snazi sve do Sudnjega Dana. Sve dotle, naime, bit će u ljudskome
rodu raznih sistema i režima, i u svima bez iznimke bit će vazda
»siromaha«, bit će prezrenih, potlačenih i progonjenih. I, do kon-
ca vjekova, Isus će stalno biti na njihovoj strani. U tom je *magna
charta* Njegova Evandjelja: »Blago vama koji gladujete, koji žeda-
te pravde, koji plaćete...« Jer u vama gladije, strada, pati sam
Bog! I tako spašava svijet.

Možda je ovaj prikaz evanđeoske indiferencije prema mate-
rijalnim dobrima stvorio u nekim dušama dojam pasivnosti?!
Nemojte se, molim vas, ovome dojmu prepustiti. Evandjelje nas
nipošto ne uči, da kroz život idemo pasivno. Uostalom, sama in-
diferencija kao *obrezivanje srca* po sebi je vrlo aktivan proces,
nošen trajnom budnošću i vjernošću. Tko bi je tumačio kao ne-
brigu, nemar ili bijeg iz svijeta, taj bi iskrivio svu biblijsku i svu
novozavjetnu tradiciju. »Omnia vestra sunt«, -piše Apostol Pavao:
sve je vaše, a vi Kristovi, a Krist Božji. To će reći: sve je od Boga
upravljeno na čovjeka, da bi potom čovjek sve upravio na Boga.
Nemamo dakle prava zakapati primljene talente pod ledinu, ne-
go smo dužni unapređivati Božje darove i u sebi i oko sebe. Ne-
prestano se u Evandelju ponavlja slika čovjeka kao *upravitelja*,
kao intendanta Božjih dobara. Doista, ono što zovemo »materijal-
nim dobrima«, ustvari je Božje Davanje, od Boga povjeren kapi-
tal kojemu treba pribaviti kamate. Logično je stoga što u Novom
Zavjetu vjernost prema Bogu traži, da s ozbiljnošću i počitanjem
ekonomiziramo samu materijalnu stranu svoga života... Nu to ne
znači, da ćemo u Evandelju naći više-manje izrican plan ili nacrt
onoga, što se u našim danima zove »socijalna pravda«. Usudu-
jem se reći, da nijedan evanđeoski redak ne obrađuje probleme
koji dominiraju našom humanom i humaniziranom pravednoš-
ću. Kakav stav treba da zauzmemo prema privatnom vlasništvu
proizvodnih dobara? Kakvu plaću mora primati otac obitelji? Da
li udata žena i majka smije ili čak mora ići na posao izvan kuće?
Da li rad žene mora u svemu biti izjednačen s muškarčevim? Ka-
ko srediti problem dječjega doplatka? Da li parovi bez djece mo-
raju plaćati zaseban porez na svoj luksuz? Da li s trećim ili petim
djetetom prestaje pravo na doplatak — ili tada istom počinje?
Koliko smiju biti razlike u plaći između direktora poduzeća i čis-
tačice? Gdje treba povući granice između tzv. male i velike pri-
vredne? Itd... Evandjelje ne daje recepta za rješavanje ovakvih pro-
blema. Ono govori o Kraljevstvu Božjem i o Pravdi Njegovoj; a ta
nadilazi sve polit-ekonomske obračune naših društvenih koordi-
nata. Možda je Isus prišao najbliže tematici »socijalne pravde« u
slučaju, kad je kroz parabole govorio o nepravedno stečenom

blagu. Zanimljivo je da ni tada nimalo ne zalazi u kazuistiku starozavjetnih pravnika: uopće ne spominje, da bi novčar-varalica bio dužan vratiti otetu sumu i, povrh toga, nadodati nekakvu odštetu. Isus cijelo raspravljanje diže na višu, evanđeosku razinu, gdje je normativna vjernost prema Bogu, pa veli: »Ako niste znali biti vjerni u nepravednom blagu, tko će vam povjeriti blago vječnosti?!« Prema tome, uvijek i posvud Isusov je problem samo jedan — kako da čovjek, služeći se novcem i ostalim zemaljskim dobrima, ostane srcem slobodan. Nije stoga u evanđeoskoj perspektivi *luđak* onaj, koji je na svijetu nešto postigao; luđak je tip, koji zemaljsko blago na gramziv i lakom način zgrće. Pravo mudar bit će pred Bogom vjernik koji, makar imao svega, ipak tako živi kao da ništa nije njegovo, tj. koji sve tako ima kao da ničega nema. Njegova vjernost i ljubav prema Bogu iskazat će se kao nesebičnost i uviđavnost prema bližnjima, napose ako su zapali u stisku i oskudicu. Zato će kriterij autentične religioznosti biti vazda u djelima milosrđa prema najmanjoj Kristovoj braći. Po tome kriteriju bit ćemo na Sudnji dan suđeni...

Zaključak naše biblijske meditacije o materijalnim dobrima i kršćanskom ethosu po sebi je kratak. Evanđelje traži od vjernika da bude indiferentan u pogledu zemaljštine — jer Kraljevstvo Božje, sukus svega kršćanskog iščekivanja, ima eshatološki značaj: *nije odavde!* Ukoliko to Kraljevstvo već za smrtnoga života anticipiramo, ono se u nama ostvaruje prije svega vjerom, nadom i ljubavlju. Dakako, ove tri teološke kreposti treba da postanu životne, tj. treba da se iskažu djelima; nu vazda ostaje na snazi njihova *teologalnost* (nespretna je riječ: »vertikalnost«!) koja vjernika navodi da u svakome bližnjemu, napose u svakome siromahu i bolesniku, gleda Krista. Taj vidik vjere bit će mu životna okosnica u samoj ekonomskoj, socijalnoj i političkoj praksi... Radi bolje jasnoće, pridodajmo ovome zaključku i nekoliko izvoda:

1. Čovjekovo Spasenje, o kojemu govori Evanđelje, ne možemo ni pod kojim vidikom nivelirati s tzv. čovjekovim oslobodjenjem, što ga veličaju suvremeni ljevičarski ideolozi. Protivit će se i slovu i duhu Evanđelja kršćanin, koji bude tvrdio da čovjekova sudbina *u biti* ovisi o ekonomskom standardu i o političkim rješenjima, koja reguliraju našu ovozemnu situaciju. Stoga nijedan glasnik Evanđelja nema prava da određena društvena gibanja, preokrete i prevrate predstavlja kao da su već začetak čovjekova Spasenja ili barem »bezuvjetan uvjet« za naviještanje kršćanstva.

2. Ponovno ističemo da u Evanđelju nema tzv. »socijalne pravde«, kako je shvaća i tumači naše doba. Time joj ne umanju-

jemo ni ugled ni važnost, nego iznosimo na vidjelo njezinu samosvojnost i odgovornost. Treba znati da smjernice i zasade, kojima socijalna pravda normira konkretne međuljudske odnose, ne mogu biti dane jedamput zauvijek. Svaki pojedini naraštaj u povijesti dužan je da ih u svome okviru iznova artikulira i transformira. Po sebi, socijalna bi pravda imala poći od osnovnoga stavka: »Moje je moje, a tvoje je tvoje!« No u životnoj zbilji nemoguće je definitivno provesti i ustaliti ovo razgraničenje između *mojega* i *tvojega*. Tko bi uporno htio da u tome pravdašenju istjera mak na konac, zastranio bi do skrajnje nepravde i nečovještva. »Summum ius, summa iniuria!« Doduše, starozavjetna je Biblija sadržavala i propise, kojima je u priličnoj mjeri bio zacrtan i gospodarski i društveni život Izraela. Ali po Novome Zavjetu izišli smo iz tih okvira. Evanđelje izrijekom promiče samo Pravdu Kraljevstva Očeva, gdje iščezavaju granice između »mojega« i »tvojega«, da bi nam kroz jedincatu Kristovu Zapovijed zaoblislata norma trinitarnog života i blaženstva: *sve moje jest tvoje!* (Iv 17, 10. Por Lk 15, 31.) Očito je da ovaj ideal transcendiraju sve, pa i najdotjeranije kodekse socijalne pravde.

3. Evanđelje se ne bavi *problemom siromaštva* u svijetu i povijesti, nego vodi računa o konkretnim pojedincima-siromasima. I ne ide za tim da ih obogati, nego im želi objaviti *čovječnost* Boga, našega Spasitelja... Možda ćemo domjet ovog novozavjetnog stava najbolje osvijetliti analognim zahtjevom, koji se odnosi na zatvorenike po tamnicama: Isus ne poziva svoje da razvaljuju kaznionička vrata i ubijaju stražare, a same zatvorske zidove sruvaju sa zemljom. Daleko od takvog »oslobodilaštva«, On zahtijeva samo jedno: da utamničeni posjećujemo. Kristu je dakle nadasve važan susret čovjeka s čovjekom u ozračju Božje Ljubavi; sama pak materijalna strana skidanja okova, donošenja hrane, pružanja lijekova itd. ne stoji kod Njega u prvome planu. Uostalom, ovdje nas iznenađuje nov evanđeoski paradoks: budući da govorimo o doličnom susretanju čovjeka s čovjekom, umjesno je napomenuti da velik broj zemaljskih bogataša i mogućnika baš u tome pogledu trpi oskudicu. Nitko ih ljudski ne gleda, nitko ih iskreno ne voli — pa su doista siromašniji od mnoštva beskućnika, koji među sobom žive solidarno. Ne bi dakle trebalo dubinski kriterij *imanja* odn. *nemanja* tražiti u goloj dijalektici džepa i trbuha, nego na liniji srca i čovještva...

Dakako, gospodarske su prilike neobično važne za unutar-povijesnu sudbinu svijeta: kao ljudi, dužni smo stoga na svjetovnoj razini poduzeti sve što znamo i što možemo, da čovječanstvo živi i preživi. Međutim, gledani kroz prizmu Evanđelja, ekonomski odnosi nisu *bojno polje* gdje bismo, u ime Krista, morali ginuti za boje ove ili one socijalne politike, tj. društvene ideologije;

nama su ti odnosi u prvome redu područje na kojemu treba ostvariti ideal nesebične ljubavi. Lako se možemo uvjeriti, da uzorni kršćani-svjetovnjaci danomice tako žive u svojim obiteljskim i radnim zajednicama. Ukoliko se dogodi da neki vjernik bude imenovan odgovornim javnim radnikom (što u normalnom ljudskom poretku ne bi nikad smjelo biti problematično), njegov će život i rad biti autentična služba društvu — *diakonia*, kako to u novije doba običavamo zvati. Nadahnut kršćanskim ethosom, on će prema svojim silama i mogućnostima prolaziti zemljom, čineći dobro; ali mu neće biti ni na kraj pameti da u novozavjetnim spisima traži recept za suzbijanje društvenih i gospodarskih neđaća... Što mislite, kako bi se osjećali bolesnici kod liječnika, koji bi svu svoju terapiju temeljio isključivo na Bibliji odn. na Evanđelju?! Što se mene tiče, nikad ne bih želio dopasti u ruke takvog naivca ili fanatika. Postoji naime liječnička znanost s iskustvom od više tisućljeća: u njezinu svjetlu dužan je liječnik suzbijati bolesti, dok će ga evanđeoski ethos animirati da samog sebe u službi ne štedi i da svoje usluge ne odmjerava prema debljini tzv. »plavih koverti«. Slično treba reći i za druge životne sektore. Osim medicine, postoji također sociologija, postoji polit-ekonomija, postoji građansko pravo uz bezbroj svojih ogranaka: neka dakle kršćanin, koji je pozvan da javno djeluje kao ekonomist ili političar, prouči *pravila igre* — što su ih ove struke doumle — pa neka u tome svjetlu nastoji unapređivati socijalnu pravdu. (*Gaudium et Spes*, n. 36: *Lumen gentium*, n. 36.) Kristove riječi iz Novoga Zavjeta bit će mu vazda »spiritus et vita«, duh i život njegova osobnog angažmana, ali neće u njima gledati gotove naputke za rješavanje zemaljskih zadjevica. Isus je na svijet donio »Oganj«, a ne pravilnik ekonomske i socijalne politike.

4. Evanđelje nije privilegiralo nijednoga poretka, nijednoga sistema ni režima u prošlosti. Ni ubuduće, do Sudnjega dana, ono se neće nijednome od njih prikloniti proglašivši ga tipično »kršćanskim«. Drugim riječima: do kraja vjekova, Evanđelje će u odnosu na zemaljske poretke ostati distancirano; a prema onima koji si budu pripisivali definitivan, apsolutan, totalitaran karakter, nastupat će kritički... Naša evangelizacija treba da ljudska srca upravi prema slavnom Isusovu Dolasku; bilo bi svetogrdno ujarmiti je u spregu s unutarpovijesnim utopijama, neka ove po svome ključu iz Evanđelja skroje plan za izgradnju i rušenje društvenih struktura. Otud slijedi jasan zaključak: nitko, ni u svijetu ni u Crkvi, nema prava obvezati kršćanina da, u ime Evanđelja, *mora* pristupiti jednom određenom pokretu, surađivati s jednim određenim sistemom ili režimom, promičući nazore jedne određene društvene ideologije. Ovakva bi tražbina značila nasilje i nad Evanđeljem i nad osobnim savjestima. Krist je svoje

vjernike obdario punoljetnošću i dao im moć rasuđivanja, moć odlučivanja (*dianoian*) — neka uviđavno i odgovorno, uz osobni riziko, izaberu način kako će u svagdašnjici ostvarivati ideal kršćanskoga života. Od svoje strane, dao nam je tek jednu jedincatu Zapovijed: prema njoj, dužni smo ljubiti svim srcem, ljubiti nesebično, bez pridržaja. Ovom *svojom* Zapovijeđu Krist nas nije okovao, nego izveo na savršenu slobodu djece Božje: jer, u ozračju Ljubavi — ne robujemo više ničemu, ne robujemo više nikome! Neka nam onda nikoja vlast, ni svjetovna ni crkvena, tu slobodu ne zatire bilo pranjem mozga bilo drugim neljudskim manevrima. Krist nas je proglasom Ljubavi oslobodio od jarma tradicionalnih propisa — bez obzira otkud dolazili, bez obzira otkad potjecali. Oslobodio nas je i od samoga sinajskog Dekaloga, ukoliko je tome bila priključena lepeza brojnih imperativa za život u starozavjetnom društvu i svijetu. Kristov ethos Ljubavi pokazuje, da su sve Mojsijeve zapovijedi ustvari negativno intonirane: »Ne štuj lažnih bogova! Ne skvrni subote! Ne ubij svoga bližnjega! Ne poželi tuđe žene! Ne reci lažna svjedočanstva! Ne ukradi!« Očito je da ovakve zapovijedi ne nameću kršćaninu nikakva pozitivnog sadržaja; one samo stoje pred nama kao međaši, kao ustave ili brane, kojima je obilježena granica gdje Ljubav zamire, gdje Ljubav prestaje biti Ljubav... Ništa više!

MATERIAL GOODS AND THE CHRISTIAN ETHOS

Summary

The author restricts himself in the present article to the message of the New Testament. His deductions can be especially interesting to the faithful who, in more recent time, feel sharply that the written documents of councils or synods do not draw the final line between the clerical and lay apostolate in the Church. The faithful still feel exposed to the attacks of importunate neoclericalism.

The Gospel has never given preference to any order, system or régime in the past. Neither will the Gospel in the future, until the Last Judgement, incline to any one of them by proclaiming it as typically »Christian«. This is why those who assume a definitive, absolute, totalitarian character must be evaluated critically in the light of the Gospel.

Christ endowed his faithful with maturity and gave them the power of discerning, the power of deciding in an understanding and responsible way, at personal risk, to choose how to realize in everyday reality the ideal of the Christian life. He gave us his procept with which he has not fettered us but has led us to the perfect freedom of God's children, because in the atmosphere of Love we are no more slaves to anything, we are no more slaves to anybody.